

INFORMACIJE O STANJU KAZNENOG SUSTAVA GRUZIJE PRIJE I POSLIJE 2000. GODINE*

Kaha Kahišvilji

Prijevod: Zlata Kočiš

Sustav za izvršavanje kazne zatvora nalazio se pod upravom Ministarstva unutrašnjih poslova Gruzije te je od 10. siječnja 2000. godine prešao u nadležnost Ministarstva pravosuđa Gruzije što je za sobom povuklo čitav niz značajnih promjena.

U cilju reformiranja kaznenog sustava done-sene su mjere koje su u prvom redu imale za cilj poboljšati novonastalu situaciju. Treba spomenuti da su u sustavu još uvijek prisutni problemi koji iziskuju temeljite promjene, i to:

Većina gruzijskih kaznenih institucija u kojima se izvršava kazna zatvora je izgrađena prije nekoliko desetaka godina. Zgrade i građevine nisu održavane i iziskuju neophodnu i hitnu adaptaciju, a neke od njih biti će potrebno i srušiti. Osobito zgrada kaznionice Br. 5 (bivši pritvor) koja je do dana današnjeg najveća i najznačajnija, a u kojoj je smješteno oko 1500 pritvorenika koji su podčinjeni istražnim i sudskim organima. Gore spomenuto zdanje se koristiti od 1912. godine, iako je sagrađeno krajem 19. stoljeća i do sada nije bilo podvrgnuto nikakvoj adaptaciji i ni u kojem slučaju ne odgovara potrebama pritvorenika koji su u nadležnosti gruzijskog zakonodavstva.

Unatoč višekratnoj preporuci Europske unije u vezi pritvorenika o minimalnim europskim standardima života u zatvoru, u sadašnjoj situaciji Uprava za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa nije u mogućnosti kvalitetnije riješiti izneseni problem.

Treba istaknuti da se u sličnoj situaciji nalazi većina kaznionica i zatvora u kojima se izvršava zatvorska kazna (ukupno 17), gdje se u sadašnjem trenutku nalazi oko 7500 pritvorenika i zatvorenika.

U sustavu do danas nije riješeno pitanje određivanja načina razmjешtaja pritvorenika i zatvorenika prema međunarodnim standardima. Isto tako nije riješeno pitanje prijelaza ustanova za izvršavanje kazne zatvora na tzv. progresivni zatvorski su-

stav jednoćelijskog tipa, što u izvjesnom smislu otežava proces reformiranja čiji je glavni cilj potreba za postupnom promjenom zastarjelog kolektivnog sustava sovjetskog stila koji se pokazao neefikasnim na planu uredjenja gore spomenutih ustanova. Formiranje zatvorskog sustava doprinjet će rješavanju niza važnih problema, a to su:

- Povećanje kontrole nad radom zatvorenika i poštivanje režima što je predviđeno važećim zakonima.
- Maksimalno smanjivanje vjerojatnosti mogućih novih povreda zakona od strane zatvorenika.
- Maksimalno smanjivanje vjerojatnosti organiziranih bjegova iz kaznionica te povećanje održavanja reda i sigurnosti.
- Oslabiti utjecaj privilegiranih zatvorenika (tako-zvanih kriminalnih autoriteta) na ostale zatvorenike što će doprinijeti oslobađanju od protuzakonitog pritiska na ostale zatvorenike i osigurati im zaštitu i sigurnost. Također je neophodno riješiti problem samoozljeđivanja koje često dovodi do samoubojstava, što danas nije rijedak slučaj.

Pogoršavanju tretmanskih prilika u kaznionicama veoma često doprinosi činjenica da zatvorenici nisu uključeni u radni proces, zbog nepostojanja proizvodnih objekata. Tijekom nekoliko godina nezaposlenost je velika poteškoća u resocijalizaciji zatvorenika. Smanjuje radne navike što doprinosi negativnom utjecaju na socijalnu integraciju po izlasku na slobodu. Iz ovog proizlazi da jedan od važnijih ciljeva mora postati radna angažiranost zatvorenika što je i njihovo garantirano pravo u skladu sa vrijedećim zakonima. U isto vrijeme uvjeti rada moraju biti usuglašeni s pravnim normama koje stoje u zakonima "O radu" i "O zatvorenicima".

Minimalni standardi podrazumijevaju osiguranje normalnih životnih uvjeta i odgovarajuću medicinsku uslugu zatvorenicima. Danas je to još uvi-

* Iz zbornika radova s međunarodne konferencije održane od 24. do 28. lipnja 2002. godine u Kromerizi, Češoslovačka "Evropski zatvorski sustav – prošlost-sadašnjost-budućnost". Zbornik radova je tiskan u Pragu 2003. godine.

jek neriješeno pitanje, čime su narušeni zahtjevi drugih međunarodnih konvencija za minimalnim poštivanjem pravila ponašanja prema zatvorenima i poštivanje važećih zakonskih odredbi koje su predviđene Gruzijским zakonom "O zatvorenima".

U kaznionicama također nije riješen problem tehničke opremljenosti. Nedostaju daktiloskopi i foto-laboratoriji, ne postoji sustav centralne umreženosti. U većini kaznionica i zatvora ne postoji sustav signalizacije i prateća oprema za provođenje niza sigurnosnih mjera. Postoji potreba za nabavljanjem nove opreme protupožarne i sigurnosne električne instalacije.

U sustavu ne postoji centralna kompjutorska umreženost.

Postojeći načini vođenja i čuvanja osobnih listova ne odgovaraju suvremenim potrebama. Upravljanje bazom podataka je nefunkcionalno i iziskuje dodatne radne napore što u mnogim slučajevima ne isključuje mogućnost manipulacije osobnim listovima i otežava traženje konkretnih rješenja.

Za rješavanje sličnih problema potrebno je osnivanje jedinstvene kompjutorske baze podataka, što bi omogućilo kontrolu nad osobnim listovima zatvorenika. Time bi bila osigurana zaštita njihovih prava koja su utvrđena zakonom.

Bez obzira na prijelaz kaznenog sustava u nadležnost Ministarstva pravosuđa, najveći problem ostaje pripremanje školovanih kadrova. U procesu obnove posebna se pozornost polaže na dodatnu edukaciju starih te školovanje novih kadrova. Obrazovanost sadašnjih kadrova u većini slučajeva ne odgovara potrebama kaznenog sustava.

Potrebno je naglasiti da su u mnogim slučajevima nizak stupanj stručnog obrazovanja, odsustvo socijalne sigurnosti i nizak osobni dohodak pogodovali pojavi korupcije.

U cilju smanjivanja sličnih situacija mora se provesti temeljita priprema i odabir novih obrazovanih kadrova s provjerom njihove stručnosti i osobnih kvaliteta.

Poslije prijelaza kaznenog sustava u nadležnost Ministarstva pravosuđa, bez obzira na gore spomenute probleme, uočeni su pozitivni pomaci.

Donošenjem zakona "O zatvorenima" te u skladu s njegovim odredbama, a u cilju otvorenosti i humaniziranosti sustava u Upravi za zatvorski sustav osnovana je služba za rješavanje socijalnih pitanja i služba za zaštitu prava zatvorenika. Slične službe su osnovane u svim zatvorima i kaznionicama što na svoj način pridonosi povećanju aktivnosti vladinih i nevladinih udruga.

Na temelju sklopljenog ugovora u travnju 2001. godine s Patrijarhatom Gruzije organiziraju se susreti predstavnika crkvi i zatvorenika te redovite posjete svećenika kaznionicama i zatvorima. U vrijeme crkvenih blagdana služe se mise.

Uprava za zatvorski sustav suraduje s nevladinim udrugama u raznim smjerovima. U ovakvim kontaktima zatvorenima se osigurava mogućnost korištenja besplatnog odvjetnika u slučaju ako postoji nepovjerenje prema odvjetniku koji je određen po službenoj dužnosti (ove godine je na ovaj način udovoljeno molbama 50 zatvorenika).

U nekim zatvorima (za žene i za maloljetne) ostvaruju se projekti organizirani od strane nevladinih organizacija. Projekti se realiziraju osobito uz pomoć rehabilitacijskog centra "Empatija" i Ženskog kluba "Peoni".

Uprava za zatvorski sustav suraduje sa misijom OSCE koja je na svoj način zainteresirana za ostvarivanjem raznih projekata u kaznenom sustavu. U cilju pružanja drugih vidova pomoći, misija OSCE organizira za predstavnike međunarodnih organizacija program upoznavanja s radom kaznionica i zatvora.

Uprava za zatvorski sustav usko suraduje s Međunarodnim odborom crvenog križa. Od 2001. godine pod kontrolom spomenute organizacije ostvaruje se projekt po programu DOTS - tuberkulozni zatvorenici i njihov odnos prema bolesti.

Ostvarivanje spomenutog projekta smanjilo je broj smrtnosti među spomenutom populacijom.

Uredbom Ministarstva pravosuđa Gruzije u tijelima za izvršavanje kazne zatvora i pritvora, suglasno članku 93. Zakona "O pritvoru", ustrojene su stalne komisije u čiju nadležnost spadaju predstavnici mjesnih odbora upravljanja i samoupravljanja, nevladine organizacije, predstavnici duhovne obnove različitih religioznih koncesija i društveni radnici. Komisije pomažu u administrativnim poslovima u kaznenim tijelima, i to u određivanju načina izvršavanja kazne, izobrazbi zatvorenika, radu zatvorenika, pružanju zdravstvenih usluga i prehrani zatvorenika.

U Ministarstvu pravosuđa ustrojen je Savjet nezavisne kontrole u čijoj je nadležnosti ostvarivanje neograničenog i sveopćeg nadzora kaznenih tijela u cilju zaštite prava zatvorenika. U sastav Savjeta nezavisne kontrole ulaze predstavnici nevladinih udruga za zaštitu ljudskih prava i predstavnici sredstava masovnog informiranja.

U ovom Ministarstvu funkcionira "goruća linija". Rukovodstvu Ministarstva pravosuđa Gruzije, Upravi za zatvorski sustav i socijalnoj službi građani i osuđene osobe direktno se mogu obratiti u

vezi bilo kojeg oblika nezakonitih radnji od strane djelatnika kaznenog sustava. Moglo bi se reći da je postojanje "goruće linije" dalo pozitivne rezultate obzirom da se na taj način sa socijalnom službom regularno povezuju građani i zatvorenici kojima se daju objašnjenja, a u slučaju potrebe proizlazi nadležna intervencija. Djelatnici ove službe redovito primaju građane i ostvaruju kontakt sa zatvorenicima koji se nalaze u ustanovama za izvršavanje kazne zatvora.

Efikasne mjere primjenjuju se s ciljem osiguranja zakonitog provođenja uvjetnog otpusta zatvorenika. U nadležnosti Ministarstva pravosuđa i Uprave za zatvorski sustav nalazi se realiziranje zahtjeva iz čl. 54. i 72. "Kaznenog zakona Gruzije" koji se odnosi na ponašanje osuđenih osoba i sprečavanje korupcije u spomenutoj sferi. U okviru zakonskih odredbi provode se pravovremene intervencije u podnošenju prijedloga za uvjetno otpuštanje onih zatvorenika koji imaju pravo na uvjetni otpust. U slučaju nepoštivanja zakonskih odredbi provode se administrativne mjere kažnjavanja prema onim osobama koje sprječavaju ostvarivanje prava zatvorenika koja su regulirana zakonom.

Pod nadzor su stavljani slučajevi određivanja pritvora za osobe s tjelesnim oštećenjima i slučajevi kod prekoračenja roka od 72 sata za određivanje pritvora (u skladu sa čl. 18. st. 6. Ustava Gruzije).

Tijekom devet mjeseci 2002. godine određen je pritvor za 165 osoba s tjelesnim oštećenjima. U slučaju određivanja pritvora za iste osobe, ovlaštene službe Ministarstva odmah i bez odlaganja reagiraju i nakon prijama obavještavaju Odjel reforme i nadzora sustava za izvršavanje kazne zatvora Ministarstva pravosuđa Gruzije, a također obavještavaju upravu za nadzor provođenja zakonskih odredbi u pritvoru i u tijelima za izvršavanje kazne zatvora Generalnog državnog odvjetništva Gruzije te Aparat Narodne Zaštite Gruzije, Generalnu Inspekciju Ministarstva Vanjskih polova i Nezavisni Savjet društvene kontrole.

Rezultate reagiranja možemo vidjeti prema statističkim podacima. Osobito se ističe tendencija smanjivanja, npr., u siječnju 2002. takvih je slučajeva upisano 165, a u rujnu svega 13.

Uprava za zatvorski sustav polaže osobitu pozornost na prijelaz iz pritvora u kaznionicu kada je prekoračen rok od 72 sata zadržavanja o čemu se obavještavaju gore spomenute institucije. U mjesecu rujnu bilo je svega sedam takvih slučajeva.

Ministarstvo pravosuđa Gruzije i Uprava za zatvorski sustav su na račun specijalnih sredstava učinili niz radnji za poboljšanje socijalnih i životnih uvjeta zatvorenika i to:

U svibnju 2002. godine osnovana je nova odgojna ustanova za maloljetne osobe i izvršena je kompletna adaptacija zatvora u Honskom Br. 9 i u Ksanskom Br. 7. U suradnji s Međunarodnim odborom crvenog križa i gradskim odborom grada Tbilisija trenutno se adaptira zatvor Br. 3 u gradu Batumi i Kaznionica za žene Br. 5. Dobivanjem novih financijskih sredstava predviđena je adaptacija zatvora Br. 6 u gradu Rustavi. Ponovnim korištenjem iste kaznionice dobit će se mogućnost rješenja postojećih problema jer će na taj način biti smješteno na izdržavanje kazne oko 1300 zatvorenika. Treba naglasiti da je spomenuta kaznionica po svojoj infrastrukturi jedinstveno kazneno tijelo progresivnog zatvorskog sustava jednočelijskog tipa koji u potpunosti odgovara potrebama koje su utvrđene međunarodnim standardima.

Prijelaz kaznenog sustava pod Ministarstvo pravosuđa bezuvjetno predstavlja velik korak u odnosu prošlog rigidnog zatvorskog sustava u pravcu demokratizacije i uređenju života zatvorenika tijekom izvršavanja kazne zatvora koji bi bio što sličniji postojećim općim životnim okolnostima. Također treba primijetiti da se u trenutku prijelaza kazneni sustav već nalazio u teškom položaju i zahtijevao je neophodnu reformu koja bi odgovarala zahtjevima pravne države i suvremenim europskim standardima.

U cilju ubrzanja toga procesa u 2000. godini započet je rad na koncepciji reformiranja sustava za izvršavanje kazne zatvora koja je ove godine u svom u završnom dijelu prezentirana predsjedniku Gruzije.

U razradu koncepcije bilo je utkano bogato iskustvo svih evropskih zemalja kod kojih je svojevrremeno bila ostvarena slična reforma kaznenog sustava.

Koncepcija ima za cilj naglasiti probleme i mehanizme za njihovo rješavanje koji stoje pred kaznenim sustavom.

Koncepcija predviđa pripremu sustava za institucionalno i organizaciono reformiranje i izdvajanje prioriteta u ostvarivanju cilja.

Koncepcija predviđa rješenje slijedećih prioriteta:

- Postepeni prijelaz ustanova za izvršavanje kazne zatvora na progresivni zatvorski sustav jednočelijskog tipa;
- Stvaranje pouzdanog sustava operativnog ustroja u ustanovama za izvršavanje kazne zatvora;
- Poboljšanje socijalnih i životnih uvjeta zatvorenika;

- Poboljšanje tehničke opremljenosti;
- Postupna decentralizacija uprave i osiguranja;
- Potpuna opremljenost kompjuterskim sustavom u vođenju matice zatvorenika;
- Poboljšanje pružanja medicinskih usluga zatvorenicima i pritvorenicima;
- Pripremanje kvalificiranih kadrova i poboljšanje socijalnih uvjeta službenih osoba;
- Zaštita prava zatvorenika i njihova resocijalizacija;
- Alternativne sankcije;
- Usavršavanje pravnih odredbi koje reguliraju ustroj, nadležnost i djelokrug tijela za izvršavanje kazne zatvora.

Na osnovu iznesene koncepcije od strane predsjednika Gruzije bila je izdana specijalna odluka Br. 1310 od 19. listopada 2002. godine "O planiranju mjera za reformiranje i razvitak sustava izvršavanja kazne od strane Ministarstva pravosuđa

Gruzije za period od 2002. do 2007. godine". Odlukom su doneseni specijalni propisi različitim ministarstvima i ustanovama o provođenju složenih radnji na području određenih kompetencija njihovih djelatnosti u procesu reformacije. Ovi se propisi odnose na Ministarstvo pravosuđa; financija; obrane; urbanizacije i izgradnje; unutrašnjih poslova; energetike; prosvjete; transporta i komunikacije; rada; zdrave prehrane i socijalne zaštite; upravljanja društvenom imovinom, a također i na odgovarajuće gradske organe upravljanja.

Proces reformiranja nije lagan. Treba naglasiti da izgradnji pravne države može doprinijeti samo ostvarivanje praktičnih mjera predviđenih koncepcijom prema kojoj je moguće uređenje sustava prema međunarodnim standardima. Prema tome, reforma mora biti predmetom neprestane brige za državu i društvo u cjelini.

24. lipnja 2002. godine